

A GYŰJTEMÉNY-EGYETEMEK.

A nemzeti nagy közgyűjteményeink önkormányzatáról és személyzetükről szóló 1922. évi XIX. tc. Országos Levéltárunkat, továbbá Nemzeti, Szépművészeti és Iparművészeti Múzeumunkat az államtól különálló jogi személyiség keretében egyesítette, a felsorolt négy intézmény összefoglalása útján létrejött Gyűjtemény-egyetemnek messzemenő önkormányzatot biztosított s korábban kis státusokba szétforgácsolt tisztviselői karukat tudományos összlétszámba vonta egybe. A törvény 2. §-a szerint a négy közgyűjtemény főigazgatója kétévenként követi egymást az ügyvezető alelnöki tisztségben, ami ekként nyolc évet vesz igénybe. A Gyűjtemény-egyetem Tanácsa 1922. november 18.-án alakult meg s így fennállásának I. nyolcéves ciklusa az 1922. csonka év figyelmen kívül hagyásával 1930. december 31.-ével zárult, úgy, hogy a folyó év január 1.-ével az ügyvezető alelnökség visszatért az Országos Levéltár főigazgatójához s ezzel már a II. ciklusba léptünk bele. Minthogy a Gyűjtemény-egyetem létesítése elég merész tudománypolitikai kísérlet volt, azért az első nyolcéves időkörnek bezárulása részletesebb beszámoló tartását egyenesen kötelességünké teszi.

Hogy a gyűjteményegyetemi gondolatnak, mint tudománypolitikai kísérletnek és magának a Gyűjtemény-egyetemnek, mint a magyar magas műveltség egyik legfőbb és legnagyobb szervének jelentőségét tisztán láthassuk, ebből a célból vissza kell tekinteni a kilenc évvel ezelőtti állapotra, vissza kell emlékeznünk arra, hogy miként állott akkor levéltárunk, múzeumaink és azon egyéb tudományos intézeteink igazgatása, melyek ma a maguk összességében a Gyűjtemény-egyetemet alkotják. A szétforgácsolódás akkor teljes

volt. A közgyűjtemények két minisztérium között oszlottak meg. Országos Levéltárunk a belügyminisztérium hatáskörébe tartozott. A többi három ugyan a kultuszminisztérium alatt állott, de igazgatása ott is kettészakadt, mert a Nemzeti Múzeum a tudománypolitikai, a Szépművészeti és Iparművészeti Múzeum pedig a művészeti osztály ügykörébe volt utalva. A nagy újjászervezést azzal kezdtük, hogy az 1922. évi XVII. tc. 31. §-a az Országos Levéltárt a belügyminisztérium hatásköréből a kultuszminisztériuméba utalta át, ahol ekkor mind a négy nagy közgyűjtemény ügyeinek intézését egy előadóra bíztuk. Ez az összevonás azonban csak a széttagoltság hátrányait küszöbölte ki; egy másik nehézség, helyesebben veszély azonban továbbra is fennállott és pedig az, hogy a minisztériumok a központi személyzet kedvezőbb előmenetelének biztosítása végett, tapasztalás szerint, szeretik tagjaik egy részét az alájuk tartozó és Budapesten székelő külső hatóságokhoz előmenetellel kinevezni, amely eljárás lehet igen célravezető tisztán közigazgatási természetű hivataloknál, de rendszerint belső jogosultság nélkül van akkor és dezorganizálólólag hat, ha az e célra kihasznált intézmények kifejezetten tudományos jellegűek. Nagy közgyűjteményeink vezető és tudományos állásai valójában nem arra valók, hogy a bürokrácia, a politikai élet vagy a társadalom protegáltjai helyezkedjenek el azokban. Ezeknek a visszaélésszerű állapotoknak csak úgy lehetett elejét venni, hogy nagy közgyűjteményeink egyetemnek önkormányzatot adtunk s autonom jogositványainak élére oda iktattuk saját személyzetére nézve a kandidálás jogát.

De ha ezektől a kedvezőtlen előzményektől el is tekintünk s a Gyűjtemény-egyetem létesítését pusztán szervezési szempontból nézzük, akkor abból a tapasztalatból kell kiindulni, hogy ahol az intézmények erejét, belső életének és munkásságának intenzitását az organizáció hatalmával növelni igyekeznek, ott nem szívesen hagynak meg rokontermészetű intézeteket izoláltan, mintegy atomizálódva, hanem igyekeznek azokat egy magasabb szervezeti egységbe összefoglalni. Ezt az organizatórius irányelvet különösen

szem előtt kell tartani épen nálunk, hol az együttműködési készség általában csekélyebb s az intézmények inkább taszítják, semmint vonzzák egymást. A szervezeti összevonást tehát négy nagy közgyűjteményünknel végrehajtottuk. A Nemzeti Múzeum a kötelékébe tartozó hat tárral, ú. m. a Széchenyi-könyvtárral, az érem- és régiségtárral, az állat-, a növény- meg az ásvány- és őslénytárral, továbbá a néprajziak tárával, még elég nagy volt arra, hogy egyedül is megálljon; de az Országos Levéltár régebbi személyzetével az átszervezés előtt már bajok voltak; a Szépművészeti és Iparművészeti Múzeumok tudományos személyzete meg épen oly csekély számú volt, hogy a különállás komoly nehézségekkel járt, amint azt a Szépművészeti Múzeumnál a jelenlegi nagyérdemű főigazgató kinevezése előtt mutatkozó komplikációk is tanúsítják. Így önmagukban kisebb intézetek széthulló és centrifugális elkülönülése helyébe egy összefogó gondolatot kellett állítani, ezeket az intézményeket egy magasabb egészbe kellett összefoglalni. Az ekként létrejött jogi személyiség a Gyűjtemény-egyetem. Az államtól való ez az elkülönülés és önálló jogi személyiséggé alakulás egyébként kedvező hatással volt az adakozási kedv felkeltésére is, mert az állampénztárba, ahová adóinkat befizetjük, ezenfelül önkéntesen nem igen szolgáltatják be vagyonukat az emberek; az államtól elkülönült Gyűjtemény-egyetemnek gróf Apponyi Sándor és hitvese, Esterházy Alexandra grófnő átadták nemcsak nagyserű könyvtárukat, hanem több ezer holdas birtokukat is.

A Gyűjtemény-egyetem, amint arra már ismételtén rámutattam, levéltárunk, továbbá három múzeumunk összefoglalása útján alakult meg. A négy között a létesülés időbeli sorrendjében az első az Országos Levéltár. Felállítását az 1723. évi XLV. tc. rendelte el. Az 1867.-i kiegyezés, amely ébresztően hatott nemzeti életünk egészére, új lendületet hozott a Levéltárba is. Az akkori újjászervezés során, amelynek lényeges mozzanata volt a kiváló történésznek, Pauler Gyulának 1874-ben országos levéltárnokká történt kinevezése, beolvasztották az 1848-ban megszűnt régi központi kormányzervek, az 1848/49.-i magyar minisztériumok s a következő abszolút korszak központi igazgatási fórumainak és bíró-

ságainak irattárát. Az így felgyűlt anyag a megszüntetett Clarissa-rend budai templomában és kolostorának egy részében nyert elhelyezést. Levéltárunk kialakulásában az 1723.-i alapításon és az 1874.-i újjászervezésen kívül a fejlődés harmadik nagy mozzanata az volt, hogy Csánki Dezső főigazgató kezdeményezésére végre elhatározták történelmi multunk forrásainak legnagyobb részét felölelő levéltári palota építését, amely a háború folyamán külsőleg elkészült ugyan, de nyomban katonai és egyéb hivatalok, utóbb pedig magánlakók szállták meg, úgy, hogy hosszú ideig nem volt rendeltetésének átadható.

A szervezés egymásutánjában Országos Levéltárunkat a Nemzeti Múzeum követte. Alapítását annak a nagy szellemi mozgalomnak köszönheti, amely a magyar nemzet kebelében, Mária Terézia uralkodásának utolsó évtizedében, Besse nyei és testtörtársai fellépésével indult meg és Kazinczy tevékenységét is inspirálta s amely mozgalom irodalomtörténeti téren a nemzetietlen kor lezárultát, tudománypolitikai téren pedig új intézmények létrehozását eredményezte. Széchenyi Ferenc kezdeményezésére, az ő és felesége, Festetics Julianna adományai alapján, József nádor pártfogásával létrejöhetett az 1808. évi VIII. törvényeikk a Nemzeti Múzeum felállításáról. Az intézmény befogadására a szerencsésen megválasztott építőművész, Pollack Mihály olyan palotát emelt, amely belefónódott a nemzet életébe és ma már egyike legértékesebb műemlékeinknek. A múzeomalapítás nagy ténye felrázta a nemzeti társadalom széles köreinek áldozatkészségét, amely az adományok hosszú sorával gazdagította a kialakuló gyűjteményt. A könyvtár, a régiségtár és a természettudományi gyűjtemények alapjai kezdettől fogva megvoltak. Utóbb még két osztály alakult. Az egyik a képzőművészeti, amely azonban, mint hallani fogjuk, a Szépművészeti Múzeum alakulásakor a Nemzeti Múzeum keretéből kivált. A másik pedig a néprajziak tára, amelynek kezdő anyagát egyes nagy magángyűjtők, mint Reguly Antal, Xantus János és mások hordták össze, de amelynek zömét a millenáris kiállításra összegyűjtött magyar etnografiai és népművészeti anyag alkotja. Ez utóbbi azonban a Nemzeti

Múzeum központi épületében már nem fért el és egy Csillagutcai bérházból a városligeti Iparcsarnok egyik szárnyába került, amely ideiglenes szerkezetű épület ezt a nemzeti értéket még az idők viszontagságai ellen sem oltalmazta.

A mondott sorrendben harmadik helyen Szépművészeti Múzeumunk áll. Igazi alapját az 1871. évi XI. törvénycikk vetette meg, amely helybenhagyta a herceg Esterházy Miklós képtárának 1.100,000 o. é. forinton, a mellette létező kézrajz- és rézmetszet-gyűjteménynek pedig 200,000 o. é. forinton az ország részére történt megvételét s kimondotta, hogy a képtár ezentúl «Országos Képtár» nevét viseli. A képtárt Tudományos Akadémiánk harmadik emeletén helyezték el. Abban az ünnepi atmoszférában és termékeny hangulatban, amelyet a nemzetből a millennium közeledése váltott ki, merült fel egy országos Szépművészeti Múzeum létesítésének gondolata, amely Pulszky Károlytól indult ki és amelyet Wekerle Sándor akkori miniszterelnök nagy megértéssel karolt fel. Így jött létre a honalapítás ezredik évfordulójának megörökítésére alkotandó művekről szóló 1896. évi VIII. tcikk 1. §-ának *d)* pontja, amely szerint a törvényhozás a honalapítás ezredik évfordulójának maradandó emlékképpé való megörökítése céljából a többi között elhatározta, hogy országos Szépművészeti Múzeumot létesít és annak gyűjteményei befogadására Budapesten alkalmas helyen megfelelő épületet emel. A választás arra a térre esett, amelyet az Andrássy-út végén Schickedanz Albert építőművész egységesen tervezett meg. Az ő tervei szerint készült ennek mindhárom alkotó eleme: a millenáris emlékmű, a Múcsarnok és a Szépművészeti Múzeum palotája. A saját hajlék elkészülése alkalmul szolgált arra, hogy az Országos Képtárt a Nemzeti Múzeumban kialakult kép- és szoborgyűjteménnyel egyesítették. Mai Szépművészeti Múzeumunk e két fő alkotó elemét már korábban nagy magánadományok is gazdagították, így 1836-ban Pyrker László egri érsek hagyománya és 1872-ben Ipolyi Arnold ajándéka, amelyekhez utóbb 1913-ban gróf Pálffy János adománya járult. Igazán tervszerű, a hiányokat tudatosan kiegészítő és a gyűjteményt egyenletesen fejlesztő vásárlásokban megnyilatkozó múzeumgyarapítás voltaképen

csak a palota elkészülte után indulhatott meg, amely téren az első nagy akció Pulszky Károlynak 1904. és 1905. évi külföldi körútja és különösen olaszországi nagyobb vásárlásai voltak. Természetes, hogy a közoktatásügyi minisztériumnak az élő művészet támogatására szolgáló hiteleiből történt évi kép- és szoborvásárlások is főképp a múzeumot gyarapították. Továbbá nagyobb alkalmi vételek, sőt egész gyűjtemények megszerzése lehetővé tette azt is, hogy új osztályok jöjjenek létre, mint a görög-római márvány- és terrakotta-, meg a Ferenczy István-féle renaissance-korbeli bronzgyűjtemény. Szép gyarapodást jelentett épen az összeomlás idején Hopp Ferenc hagyománya, akinek keletázsiai gyűjtéséből saját villájában külön kis múzeum volt létesíthető.

Iparművészeti Múzeumunk eszméjét már a hatvanas években vetették fel s azt főképp az Iparegylet pártolta, sőt ahhoz anyagot is szerzett. Államivá az intézmény 1878-ban vált, amikor már a költségvetésbe is javadalmazást vettek fel az «Iparmúzeum» számára. Megerősödése főképp két férfiú: Ráth György és Radisics Jenő nevéhez fűződik, akik egymásután voltak annak vezetői. De az Iparművészeti Múzeum igazában a millennium évében bontakozott ki, amikor beköltözhetett a Lechner Ödön építőművész által emelt érdekes palotába. Nagy maecenásra akadt Ráth György özvegyében, aki elhunyt férjének gyűjteményét az országnak adományozta, amely az 1907. évi XIII. törvénycikkkel annak anyagából az elhunyt villájában Országos Ráth György Múzeumot létesített.

A történelmileg ekként kialakult négy nagy intézménynek egybefoglalása volt az organizatórikus alapvetés, a Gyűjtemény-egyetem tulajdonképeni magvának létesítése. De ezzel a kiépítés nem záródott le, hanem mindig újabb és újabb tudományos intézmények csatlakoztak egészben vagy legalább részben ahhoz, úgy, hogy a Gyűjtemény-egyetem ma már magához vonzotta a tanítással nem foglalkozó tudományos intézményeink jelentékenyebb részét. Szabadjon ezt a kialakulási folyamatot intézményről-intézményre haladva röviden vázolni.

Az akadémiai gondolat fel tudta kelteni a magyar nemzet

áldozatkészségét, úgy, hogy Széchenyi István 1825.-i alapvető adományától kezdve egészen az 1918.-i összeomlásig a Tudományos Akadémiának tekintélyes vagyona keletkezett, amelynek túlnyomó része értékpapírokban volt elhelyezve s így az infláció alkalmával jóformán megsemmisült. A Kormányzó Úr Ő Főméltóságának kezdeményezése folytán a magyar állam kettős úton sietett a nehéz anyagi viszonyok közé jutott akadémia segítségére: az 1923. évi I. tc. 1. §-a rendes évi pénzsegélyt biztosított, 2. §-a pedig kimondotta, hogy az Akadémia ténylegesen szolgáló állandó alkalmazottait, a főtitkár, az osztálytitkárok és a főkönyvtárnok kivételével a Gyűjtemény-egyetem személyzetének összlétszámába fel kell venni, miáltal Akadémiánk tekintélyes évi illetményteher viselésétől mentesült. Ekként az Akadémia személyzetének túlnyomó része a Gyűjtemény-egyetem összlétszámába beolvadván, Akadémia és Gyűjtemény-egyetem között szoros szervezeti kapcsolat jött létre.

A nemzetközi szellemi együttműködés szükségességét a népek még a háború előtt, a Népszövétségnek és e célból alakult bizottságnak létesítése előtt is érezték és ennek előmozdítása végett jöttek létre 1886-ban a nemzetközi könyvcserét rendező brüsszeli egyezmények. A magyar szellemi életnek a háború előtti izoláltságára jellemző, hogy mi akkor a brüsszeli egyezményekhez nem csatlakoztunk. Pedig ez miránk nézve kettős előnnyel jár: egyfelől vásárlásokra aránylag csak kisebb összegek felett rendelkező könyvtárainkat így csere révén külföldi könyv- és folyóirat-anyaggal láthatjuk el, másfelől a mi kiadványaink és folyóirataink eljutnak olyan külföldi könyvtárakba, amelyek egyébként ezeket alig szereznek meg. A brüsszeli egyezmény által létesített hálózatba való bekapcsolódásnak azonban előfeltétele az, hogy a nemzetközi könyvcseré-szervezetbe belépő államoknak e célra központi szövet (bureau central) kell létesíteniök. Egyidejűleg tehát azzal, hogy a brüsszeli egyezményhez csatlakoztunk, megszerveztük az Országos Könyvforgalmi és Bibliografiai Központot, amely összegyűjti a cseretárgyul alkalmas magyar kiadványokat s az ennek ellenében nyert külföldi anyagot hazai könyvtáraink közt tervszerűen fel-

osztja. E központot is az ügykör rokonságánál fogva 1923-ban a Gyűjtemény-egyetemhez csatoltuk.

Mint a Történelmi Társulat elnöke, 1917-től kezdve ismételtén rámutattam arra, hogy Magyarországnak a török iga alól való felszabadulásától egészen az 1848.-i átalakulásig eltelt története van aránylag legkevésbé földerítve, pedig épen erre a korra vonatkozólag áll a legbőségesebb levéltári anyag rendelkezésünkre s épen ez a kor az, amelyben a világháborúig kihatott kormányzati és közigazgatási szervezkedések, társadalmi és gazdasági folyamatok megindultak és kialakultak. Tekintettel minderre, a Történelmi Társulat javaslatomra elhatározta, hogy *Magyarország újabbkori történetének forrásai* cím alatt nagyobb kútfő-kiadványsorozatot indít. Minthogy pedig épen e kornak legérdemlegesebb írott forrásai az uralkodóházzal és Ausztriával fennállott kapcsolatunk következtében az osztrák fővárosban őriztettek, egyúttal felvettem egy Bécsben felállítandó történelmi intézet tervét is. Az összeomlás és a forradalmak egyelőre e téren is megszakítottak minden érdemleges munkát; viszont az osztrák-magyar monarchia felbomlásával az eddiginél sokkal nagyobb mértékben megnyílt a történelmi kutatás számára a bécsi volt császári és királyi házi, udvari és állami levéltár anyaga. A Történelmi Társulat tehát a viszonyok javultakor visszatért eredeti tervéhez és a bécsi magyar testőrség palotájában a Kormányzó Úr Ő Főméltósága által rendelkezésre bocsátott helyiségekben kisebbméretű kutatási intézetet alapított. Ez intézmény végleges konszolidálása érdekében a társulat azzal a kéréssel fordult a Gyűjtemény-egyetemhez, hogy a bécsi Magyar Történelmi Intézetet is fogadja be, illetve vegye át, ami az 1924. esztendőben be is következett.

Konkoly-Thege Miklós ógyallai csillagvizsgáló intézetét Trianon következtében elvesztettük, de az intézet érdemes igazgatójának sikerült a műszerek nagyobb és értékesebb részét megmenteni s minthogy a tudományos személyzet magával hozta az eredeti intézmény szellemét és tradícióit és megvolt az élniakarás is, azért sikerült a szellemi folytonosság megszakítása nélkül a Svábhegyen új magyar obszer-

vatóriumot létesíteni, amely, hogy izoláltságából kikerüljön és szakszerű felügyelet alá jusson, kérte felvételét a Gyűjtemény-egyetem kötelékébe, ami ugyancsak 1924-ben meg is történt.

Egyfelől a Balaton-kutatás megszervezése, másfelől egy magyar hydrobiológiai állomás létesítése a magyar tudományosságnak már régi kívánsága volt, aminek a Gyűjtemény-egyetem egyik intézménye, a Nemzeti Múzeum állattára, azáltal akart eleget tenni, hogy 1925-ben Révfülöpön kirendeltséget létesített. Minthogy pedig egy ilyen intézmény a mi, messzebbmenő specializálódást meg nem engedő, szűkösebb viszonyaink között csak akkor életképes, ha nem szorítkozik pusztán a limnológiára, hanem munkakörét kiterjeszti a biológiai tudományok tágasabb területére és minthogy e tudományok rohamos fejlődése következtében egyébként is szüksége merült fel annak, hogy a fiziológia, zoológia, botanika, experimentális pathológia és öröklődéstan tágabb mezejére kiterjedő kutatási intézetet létesítsünk, azért a révfülöpi állomás beolvasztásával Tihanyban 1927-ben Biológiai Kutató Intézetet nyitottunk meg, amely szerény kezdetétől fogva a Gyűjtemény-egyetem keretében fejlődött, 1927 óta pedig már mint az állattártól független külön intézmény foglal helyet a Gyűjtemény-egyetem intézeteinek sorában.

Az 1922. évi általános intézményredukció során fel kellett oszlatni az Országos Tansermúzeumot, amellyel kapcsolatban értékes Országos Pedagógiai Könyvtár működött. Ezt a könyvtárt a vallás- és közoktatásügyi minisztérium könyvgyűjteményével egyesítettük s szakszerű kezelésének biztosítása végett 1926-ban a Gyűjtemény-egyetem fennhatósága alá helyeztük.

Minthogy századunk elején a világ tudományos közérdeklődése mindig nagyobb mértékben irányult a földrengés-kutatás felé, 1905 végén Budapesten is létesült földrengési obszervatórium, amelynek első felszereléséről főképp a Tudományos Akadémia gondoskodott. A kissármási földgáz-erupcióból kifolyólag végzett sikeres munkálatok az intézetre tereltek a hivatalos körök figyelmét, ami nagyobb dotációban is kifejezésre jutott. A háború azonban ez örvendetes fejlődési folyamatot megszakította s a Nemzeti Múzeum alagsorában

elhelyezett intézmény súlyos helyzetbe került. S minthogy egyébként is érezte különállásának hátrányait, természetesen kereste a bekapcsolódást egy nagyobb tudományos szervezet egészébe. 1927-ben tehát saját kérésére a földrengési obszervatórium is felvételt nyert a Gyűjtemény-egyetem intézményei közé. •

Az 1927. évi XIII. tc. szervesen rendelkezett a külföldi magyar intézetekről és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról. E törvény az ösztöndíjak adományozására ugyan külön Ösztöndíj Tanácsot szervezett, de ez saját adminisztratív apparátussal nem láttatván el, a bécsi, berlini és római Collegium Hungaricumok közigazgatási tekintetben személyzetükkel együtt a Gyűjtemény-egyetembe utaltattak.

Ekként az Országos Magyar Gyűjtemény-egyetem keretei évek hosszabb során szerves fejlődés következtében mindinkább kitágultak, úgy, hogy ma az Akadémia és egyetemeink mellett, mint a magyar tudománypolitikának egyik nagy egysége áll. A gyűjteményegyetemi gondolatnak első alkotó-eleme ekként az intézmény-összefoglalás, a magasabb szervezeti egészbe való egybevonás.

A gyűjteményegyetemi gondolat második alkotó eleme pedig az önkormányzati elvnek bevitele volt nagy közgyűjteményeink igazgatásába; mert hasztalan választottuk volna el levéltárunkat és múzeumainkat az államtól és hiába foglaltuk volna azokat össze egy bürokratikus közeg, mondjuk egy intendáns vezetése alatt, önkormányzat hátvédje nélkül működő még oly magasrendű hivatalnoknak a minisztériummal szemben csak különállása, de nem önállósága lett volna. Ám autonóm alapon szerveztük meg a Gyűjtemény-egyetemet azért is, mert a tudományegyetemek és a tudományos akadémiák a történelem folyamán világszerte mint önkormányzati testületek alakultak ki és így el lehet mondani, hogy épen a magas műveltség intézményeinek sajátos szervezési módja az önkormányzat. Figyelemmel voltunk továbbá arra is, hogy a bürokratikus igazgatás inkább a régi Ausztria összbirodalmi kísérleteivel és beolvasztási törekvéseivel kapcsolatosan jutott el hozzánk, hogy ezzel ellentétben a magyar jogalkotó génusz az autonóm vármegye intézményeit forrotta ki és így az ön-

kormányzatnak bevitele nagy közgyűjteményeink szervezetébe megfelel a hazai jogérzéknek is.

Életképes autonómia tapasztalás szerint csak akkor jön létre, ha az önkormányzati test vezetőségébe független, munkakész és hozzáértő elemeket vonnak be s ha annak érdemleges hatáskört biztosítanak. A mi közületünk vezető szerve a Gyűjteményegyetemi Tanács, amelyet akként állítottunk egybe, hogy az főkép a közgyűjteményi vezetőkől, egyetemi tanárokból és műértő maecenásokból áll. Minthogy az 1922. évi XIX. tc. 8. §-a szerint a vezető tisztviselők 70-ik életévük betöltése előtt nem nyugdíjazhatók, ők maguk is a miniszterrel szemben az egyetemi tanárokéhoz hasonlítható önállással bírnak. Ez utóbbiak pedig magukkal hozták a Gyűjtemény-egyetem szervezetébe az egyetemi autonómia szeretetét, féltékeny őrzését és az egyetemi önkormányzati élet gyakorlati ismeretét, annak során szerzett tapasztalataikat. A műértő maecenások meg épen egészen független tényezők. Ekként teljes öntudatossággal arra törekedtünk, hogy a Gyűjtemény-egyetem Tanácsa épen olyan elemekből alakuljon ki, amelyeknek megvan az az egyéni függetlenségük, amely jól megalapozott autonómiának nélkülözhetetlen előfeltétele.

Eleven autonóm élet kifejlesztéséhez szükség volt továbbá érdemleges hatáskör biztosítására is, mert önérzetes és jelentékeny embereket csak az esetben lehet valamely önkormányzati testület vezetésében való közreműködésre megnyerni, ha nincs az az elkedvtelenítő érzésük, hogy csak apró-cseprő dolgokban járnak el és nincs határozási, hanem csak véleménymondási, tanácsadási joguk. Ehhez képest a törvény 3. §-a a Gyűjtemény-egyetem autonóm életének valóban elevenné tétele érdekében annak tartalmas és érdemleges hatáskört biztosított. Így van saját magára és a kötelékébe tartozó gyűjteményekre és intézményekre nézve szabályrendeletalkotási joga. Közreműködik a költségvetés és zárszámadás elkészítésében; az adományokból és hagyományokból befolyó összegek felhasználása tekintetében pedig saját hatáskörében határoz. Megállapítja az intézetek gyűjtési körét és gondoskodik, hogy a könyvtári, levéltári és muzeális anyag a meg-

állapított gyűjtési szempontoknak megfelelő helyre kerüljön. Továbbá jelölési joga van nemcsak saját tagjaira, hanem a Gyűjtemény-egyetem alkalmazottaira nézve is, mely legfontosabb jogáról majd külön szólok. Ezenfelül a Gyűjtemény-egyetem autonómiáját rendkívül megerősíti két alkotmányjogi természetű jogosítvány. Abból kiindulva, hogy valóban hatékony jog csak a bíróilag garantált, a bírói jogvédelem alá helyezett jog: az 1923. évi I. tc. 4. §-a kimondja, hogy a m. kir. közigazgatási bíróság előtt eljárásnak van helye a miniszternek vagy a miniszter bármely közegének a Gyűjtemény-egyetemre sérelmes rendelete, határozata és intézkedése ellen azon az alapon, hogy azzal a miniszter vagy a miniszternek közege a Gyűjtemény-egyetemnek, a Gyűjtemény-egyetem szerveinek vagy közegeinek törvényes hatáskörét sérti, a Gyűjtemény-egyetemmel szemben valamely hatósági jogot törvényellenesen gyakorol, törvényt vagy más törvényes szabályt sért. Második nagyfontosságú alanyi alkotmányjoga a Gyűjtemény-egyetemnek, hogy az 1926. évi XXII. tc. 19. §-a szerint az országgyűlés felsőházába egy tagot választ.

Az előadottakból nyilvánvaló, hogy a Gyűjtemény-egyetem a tudományegyetemek autonómiáját meghaladó, vármegyéink és törvényhatósági városainkéval pedig legalább is egyenértékű önkormányzattal bír s így igen előkelő helyet foglal el a magyar önkormányzati testületek rangsorában.

A gyűjteményegyetemi gondolat három lényeges alkotó elemből áll, melyek közül eddig kettőt bővebben kifejtettem. Az első a korábban különállott nagy közgyűjteményeknek és egyéb tudományos intézeteknek egy magasabb egészbe, egy jogi személyiség keretébe való összevonása. A második az így létrejött jogi személyiségnek széleskörű, érdemleges autonómia biztosítása útján önkormányzati testületté avatása. A gyűjteményegyetemi gondolat harmadik alkotóeleme nagy közgyűjteményeink és más tudományos intézeteink korábban törpe státusokra széttagolt személyzetének egységes tudományos tisztviselői létszámba való összefoglalása, az így keletkező státus belértékének és tudományos fajsúlyának lényeges emelése s ez úton a magyar tudósképzés és utánpótlás biztosítása.

A kis nemzetek tudománypolitikájának öntudatosan és lényegesen el kell térnie azoktól a módszerektől, amelyeket a nagy népek a magas műveltség terén követnek. Ez utóbbiak sokkal többet bízhatnak a társadalomra, a magánosok kezdeményezésére és munkálkodására, a kis népeknek e téren mindent célszerűen meg kell szervezniök. Különösen ilyen a tudományos és a művészeti utánpótlás, a legmagasabb értelemben vett szelekció tervszerű biztosítása. Társadalmunk szegénysége és vagyonosabb osztályaink hajlandóságai és kedvtelései mellett a szó igazi értelmében vett magántudósok nálunk úgyszólván nincsenek s épen ezért maga a szó is bizonyos komikus melléklöngét, színezetet nyert. Hogy létezik-e tehát itt valamely tudományszak vagy nem, az attól függ, van-e olyan állás szervezve, amelyen az illető szak képviselője helyet foglalhat s ha van, azt a legkiválóbb, a legméltóbb jelölttel töltik-e be. Tudósok elhelyezkedésére természetesen első sorban főiskoláink tanszékei jönnek tekintetbe, de ez már csak az arrivék helye, pedig hosszú az az idő, amely egyfelől a doktorátus megszerzése és a külföldi tanulmányok befejezése, másfelől valamely főiskolai tanszék elnyerése között eltelik. Hogy van-e tehát a tudományos utánpótlásról gondoskodás, az attól függ, hogy vannak-e kellő számban olyan állások, amelyeken a fiatal tudós az imént jelzett kritikus idő alatt elhelyezkedhetik. A középiskolai tanárság erre a célra csak kevésbé alkalmas, mert magának a hivatásnak az ellátása az illetőnek jóformán egész idejét igénybe veszi és így már csak fáradtan foglalkozhatnék tudományos munkálkodásának folytatásával. Ezenkívül a legtöbb vidéki városban, ahol középiskoláinknak zöme van, többnyire hiányzanak a szükséges könyvtárak, a műszerek és főképen a kulturális környezet ahhoz, hogy a fiatal tudós tovább fejlődhessék. Hányan indultak el az egyetemről igazi tudományos hivatottsággal és nagy tervekkel s váltak a vidéki viszonyoknak kicsinyes légkörében szárnyaszegettekké. Sok igazi tehetség kallódott el így a magyar művelődésnek nem csekély kárára. Voltaképen csak két státus szolgálja nálunk a tudományos utánpótlás nagy ügyét, még pedig főiskoláink tudományos segédszemélyzete, az adjunktusi, asszisztensi és egyéb

alkalmazások, továbbá a Gyűjtemény-egyetem tudományos tisztviselői kara és tudományos segéd személyzete.

A Gyűjtemény-egyetem megalkotása előtt nagyobb státusa csak a Nemzeti Múzeum kötelékében összefoglalt hat tárnak volt. Ellenben az Országos Levéltár, de különösen a Szépművészeti- és Iparművészeti Múzeum csak szerfölött kis létszámmal bírt, amely szétagoltság mellett rendszeres előmenetelről ez utóbbi intézeteknél szó sem lehetett, mert a kis státusoknál, ha az idősebbek tovább szolgálnak, minden előmenetel megakad, viszont ha néhány idősebb egyén egyszerre vagy gyors egymásutánban távozik, indokolatlanul rohamos az előmenetel is. A gyűjteményegyetemi gondolatnak harmadik lényeges alkateleme az volt tehát, hogy ezeket a törpe létszámokat legalább a mi viszonyaink szerint nagyobb tisztviselői státusba összevontuk s ebbe utóbb beleolvastottuk a későbbben csatlakozott intézetek személyzetét is, úgy, hogy az időközi fejlődés figyelembevételével a Gyűjtemény-egyetemnek ma 100 tudományos tisztviselője és 40 tagból álló tudományos segéd személyzete van, akikhez aránylag csekélyebb számú adminisztratív alkalmazott járul. Az ilyen nagyobb létszámban elhalálozás és nyugdíjbavonulás révén évente rendszeresen fordul elő bizonyos fogyaték és így az egész vonalon rendszeres is az előmenetel, ami lényegesen hozzájárul a személyzet belső megújulásához és elégedettségéhez.

A második lépés az így létesített tudományos tisztviselői kar keretében a kellő tudományos utánpótlás biztosítására az, hogy a kezdő állásokra való kinevezésnél és a magasabb állásba való előléptetésnél mindenkor a szelekció és ne a protekció érvényesüljön. A szelekció intézményes megszervezése végett a Gyűjteményegyetemi Tanácsot, amint azt az autonómiáról szólva már érintettük, az 1922. évi XIX. tc. 3. §-ának 2. pontja jelölési joggal ruházta fel olyan értelemben, hogy a miniszter csak azokat hozhatja az államfőnek kinevezésre javaslatba, illetve alacsonyabb állásoknál csak olyanokat nevezhet ki maga, akiket a Tanács kandidál. Minthogy pedig a Tanácsban annak a szaknak professzorai helyet foglalnak, amely szakhoz a jelölt tartozik, azért e

réven az egyetemi tanárok számára lehetővé válik, hogy tudományos hajlamú növendékeiket a Gyűjtemény-egyetemnél álláshoz juttathassák. És a Gyűjtemény-egyetemnek ez az autonómiája olyan messzemenő és annyira garantált, hogy abban az esetben, ha olyan neveztetnék ki, aki jelölve nem volt, a Gyűjteményegyetemi Tanács a kinevezés hatálytalánítása céljából panasszal fordulhat a magyar királyi közigazgatási bírósághoz. A megesonkult kis Magyarország erőihez viszonyítva nagy áldozatot hoz akkor, amikor száz személyből álló tudományos tisztviselői kart tart fenn. Hogy ezek az áldozatok valóban gyümölcsözők legyenek, emberi számítás szerint ki kellett zárni minden olyan lehetőséget, amely méltatlanoknak, kevésbé tehetségeseknek vagy előképzettséggel nem bírónak a státusba való betolakodására vezethet.

Kezdetől fogva tisztában voltunk azzal, hogy az 1922. évi XIX. tc. 4. §-a nagyigényű kijelentést tett akkor, amikor a Gyűjtemény-egyetem alkalmazottainak főcsoportját «tudományos» tisztviselői karnak minősítette. Mert valójában, ha komolyan vesszük e szót: tudományos, akkor ezzel a tisztviselői karral szemben a legszigorúbb, a legmagasabb mértéket kell alkalmazni. Ezzel összhangban mondja ki az imént idézett szakasz, hogy a tudományos tisztviselői kar elméleti minősítése rendszerint a bölcsészeti doktorátus. Minősít továbbá bármely egyetemi doktorátus vagy műegyetemi mérnöki oklevél. Ezek tudvalevően legmagasabb elméleti minősítéseink. De itt nem álltunk meg, hanem mint a Gyűjtemény-egyetemnek megválasztott elnöke, a Tanáccsal teljes egyetértésben azt a gyakorlatot követem, hogy a Gyűjtemény-egyetemnél a tudományos tisztviselőség várományosaként csak olyanokat alkalmazunk, akik valamelyik Collegium Hungaricum kötelékében vagy kézi ösztöndíjjal hosszabb időt töltöttek külföldön, sőt ezen tovább menve, elvként állítottuk fel azt is, hogy a VIII. fizetési osztályban már korábban alkalmazott tudományos tisztviselők újabb előmenetelre csak abban az esetben tarthatnak számot, ha utólag legalább egy évet töltenek szakmájuknak megfelelő tanulmányokban a külföldön. Ennek lehetővé tétele céljából

az 1927. évi XIII. tc.-nek 5. §-a ki is mondja, hogy az Országos Magyar Gyűjtemény-egyetem tudományos tisztviselőinek legalább 5%-a részére minden évben ösztöndíjat kell biztosítani. Összefoglalva az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy az intézkedéseknek imént ismertetett rendszerével kettőt feltétlenül biztosítani lehet. Először azt, hogy csak a legmagasabb elméleti minősítéssel bírók nyerjenek a Gyűjtemény-egyetem tudományos tisztviselői karában alkalmazást. Másodszor pedig azt, hogy csak külföldön hosszabb tanulmányt végzett, világlátott egyének jussanak be a kultúrpolitikailag oly fontos testületbe.

Az államtudományi kutatásoknak igen érdekes és vonzó tárgya lenne annak a kérdésnek a megvilágítása, hogy a törvényjavaslatokhoz eredetileg fűzött indokolásokban felállított célkitűzések, kifejezett várakozások, bejelentett átalakulások utóbb, a törvény végrehajtása rendjén mennyiben váltak be. Főleg pedig tanulságos lenne ellenőrizni azt, hogy a külön törvénnyel alkotott nagyobb intézmények mennyiben váltották be az organizátorok és kodifikátorok részéről hozzájuk fűzött reményeket. Mert a dolgok létesülésének talán legszebb és mindenesetre legérdekesebb stádiuma a tervezgetés, logikai szempontból szép művelet az indokoknak rendszeres felépítése. De mindez csak távolbanzés, afféle prognózis — a döntő nagy tényező mégis csak az élet a maga rideg, lehűtő valóságaival, amely eloszlatja a remények lenge ködképét s könyörtelenül érvényt szerez a brutális realitásoknak. A gyűjteményegyetemi gondolat és az azt megvalósító törvényjavaslat kétségtelenül kísérlet volt, egy nagyobb tudománypolitikai kísérlet, amelynek megkoncipiálásánál külföldi példákat nem követhettünk, külföldi tanulságok rendelkezésünkre nem álltak. A Gyűjteményegyetem megalapítása óta immár több mint nyolc év telt el, ami már elég hosszú idő arra, hogy megállapítható legyen, bevált-e a kísérlet, valóra váltak-e azok a remények, melyeket megalkotásakor tápláltunk. Erre a kérdésre nem állításokkal és okoskodásokkal, hanem csak a tények felsorolásával szabad válaszolni.

Épületek emelésével és felszerelésével, organizatórius

törvények és szervezeti szabályrendeletek alkotásával az intézmények virágzásának csak külső előfeltételeit lehet megteremteni; de az így megalkotott keretet tevékenysége, munkája révén csak az ember, az egyéniség töltheti meg belső tartalommal. Első sorban arról kell tehát számot adnunk, hogy minő eredményeket értünk el a tudósképzés, a tudományos utánpótlás biztosítása terén s ez alapon mint alakult ki a Gyűjtemény-egyetem tudományos tisztségviselői kara. A doktori fok elnyerése és külföldi tanulmányok után immár 30-an kerültek a Gyűjtemény-egyetem státusába és ezenfelül a Gyűjtemény-egyetemnél nyert alkalmaztatás után még 20-an mentek külföldi Collegium Hungaricumba vagy kaptak kézi ösztöndíjat, úgy hogy ezidőszent 50 ott azoknak a száma, akik beható külföldi tanulmányokat végeztek. Sőt ezenfelül is még 7-en voltak a Gyűjtemény-egyetem személyzetében, akik ösztöndíjjal külföldön dolgoztak, utóbb azonban egyetemi katedrára kerültek vagy meghaltak vagy egyébként távoztak. Összevetve ezekkel az adatokkal azt, hogy a Gyűjtemény-egyetem tudományos tisztségviselői karának legújabbban megszabott végleges létszáma 100, megállapíthatjuk, hogy az e státus felének, éppen 50 százalékának utánpótlására szükséges ifjú nemzedék a Gyűjtemény-egyetem keretében már rendelkezésre áll. Ha ezt a kinevezési politikát még a következő két nyolcéves cikluson át következetesen alkalmazzuk, akkor a Gyűjtemény-egyetem egész tudományos tisztségviselői kara majd az így előkészített egyénekből áll. A gyűjteményegyetemi státus belértékére kedvező tünet az is, hogy kebeléből a ciklus folyamán 16-an kerültek egyetemi tanszékre és pedig: 8-an a budapesti, 3-an a debreceni, 2-en a szegedi, 2-en a pécsi és 1 a római egyetemre.

A Collegium Hungaricumok növendékeinek és külföldi ösztöndíjasainknak számottevő része a Gyűjtemény-egyetem személyzetében kapott alkalmazást; de egyébként is a Gyűjtemény-egyetem Tanácsa és az Ösztöndíjtanács mint összefüggő és sok tekintetben összefonódó intézmények vannak szervezve s ezért úgy érzem, hogy nem térek el főtárgyamtól akkor, amikor a külföldi ösztöndíj-akció legfőbb adatait

és eredményeit ismertetem. A mai napig külföldön voltak, illetve vannak mindössze 615-en, akik közül az 1930/31-ik tanévben most külföldön vannak 143-an ; hazajött, de tanulmányait még folytatja 15 s így eddig 457-en végeztek. Ebből — mint láttuk — a Gyűjtemény-egyetem kebelében helyezkedett el 50, egyetemek és más főiskolák tudományos személyzetében működik 130, akik közül egyetemi katedrára jutott 10 (2 Budapesten, 5 Szegeden és 3 Debrecenben), továbbá középiskolánál kapott alkalmazást 84 s így a végzett 457-ből csak ebben a három főcsoportban 264-en nyertek alkalmazást, ami a tanulmányait befejezett külföldi ösztöndíjasoknak több mint 57 %-át teszi. Ezenkívül ösztöndíjasaink közül egyéb közszolgálatban áll 57, művész 31, egyéb szabad pályákon működik 41, teológus 24, 5-en, sajnos, elhaltak, a nők közül többen férjhezmentek.

A tudományos utánpótlás kialakulásának ismertetése után az intézmények fejlődését kell vázolnunk. Amint már kifejtettük, a Gyűjtemény-egyetem négy alapintézménye az Országos Levéltár, a Nemzeti, továbbá a Szépművészeti és az Iparművészeti Múzeum. Lássuk első sorban e négy közgyűjtemény életét a most lezárult I. nyolcéves időkorben.

A Gyűjtemény-egyetem megszervezésével összeesett az Országos Levéltár céljaira épült palotából az oda befészkelődött hivatalok kitelepítése, ami a birtokbavétel előfeltétele volt. Az U-alakú épület két szárnyában hat nagyobb és hat kisebb raktár van. E raktárakból csak a pusztá falak állottak, holott úgy voltak tervezve, hogy minden raktárt vízszintes födémmel két részre kell osztani és modern szerkezetű vasállványokkal ellátni. E raktárakból 1922-től 1926-ig fokozatosan elkészült a földszinti, első és második emeleti nagyobbik, továbbá a földszinti, első, második és harmadik emeleti kisebb raktár. De az épület használhatóvá tételével már 1922-ben annyira haladtunk, hogy a nyár folyamán az átköltözés a Clarissák épülettömbjéből a végleges otthonba megtörténhetett. A további raktárak használatra alkalmas állapotba hozását pedig az 1922. évi XIX. tc. 9. §-ának az a rendelkezése tette szükségessé, hogy az 1867-ben újjáalakult állami főbb hatóságoknak és hivataloknak iratait, amelyek

32 évesek és ennél régibb keletűek, további megőrzés végett át kell adni az Országos Levéltárnak, amely intézkedés a kiegyezéstől az összeomlásig eltelt korszak levéltári anyagának nagyobb részét beterelte az új épületbe.

Ezzel a külső fejlődéssel párhuzamosan halad az intézmények belső átalakítása is, amelynek irányát az 1922. évi XIX. tc. 9. §-a világosan megjelölte azzal a megállapítással, hogy az Országos Levéltár első sorban tudományos intézet. Ennek a tudományos jellegnek további kidomborítása végett a főigazgató 1923-ban Levéltári Közlemények cím alatt folyóiratot indított, amely arra van hivatva, hogy a Levéltár anyagát és a bel- és külföldi levéltári ügyet ismertesse, továbbá az 58 kötet megjelenése után 1914-ben sajnosan megszünt Történelmi Tárat is részben pótolja. A Levéltárban folyó rendező és publikáló munka azonban csak annak következtében vált lehetővé, hogy a főigazgató újjászervezte a Levéltár 18 tagból álló tudományos és tudományos segéd-személyzetét is, amelynek immár fele a Gyűjtemény-egyetem megalakítása óta nyert kinevezést s amelyből kilencen már hosszabb külföldi tanulmányokat folytattak.

Ezredéves dicsőséges története mindig nagy erőforrás volt a nemzet számára, de talán sohasem akkora, mint trianoni megcsonttatásunk után. Most a mi rovásunkra területileg nagyra tett országok bizonyos körei még történelmünk és művelődésünk egy részét is szeretnék tőlünk elvitatni. Ezekkel az épen olyan jogosulatlan, mint veszedelmes törekvésekkel szemben nekünk a Magyarországra jövő külföldiek felvilágosítása céljából is könnyen áttekinthető módon meg kell mutatnunk multunkban rejlő örök értékeinket, melyeket tőlünk fegyveres erővel és igazságtalan békekötésekkel elvenni nem lehet. Levéltárunk ezeréves történelmünk nyolc századának írott emlékeit őrzi. Gondolattársulás révén tehát épen e Levéltár csarnokai voltak alkalmasak arra, hogy emeletenként korszakról-korszakra haladva, képsorozattal mutassuk be művelődésünk történeti fejlődését, ennek kimagasló mozzanatait. Így jött létre 1924-től 1929-ig Dudits Andor freskó-ciklusa, amelynek költségeihez József királyi herceg és Esterházy Pál herceg, meg közgazdasági

életünk egy magát megnevezni nem kívánó tagja is hozzájárult. Dudits mester freskó-sorozatát Roth Miksa iparművész faldíszei és a történeti Magyarország városainak címereit ábrázoló üvegfestményei egészítik ki. Horváth Géza, Sidló Ferenc, Kisfaludi Stróbl Zsigmond és Szentgyörgyi István szobrászművészek pedig magyar történeti jeleneteket ábrázoló kisplasztikával járultak hozzá a csarnok díszítéséhez.

Levéltári ügyünk területi koncentrálását munkáltuk azzal, hogy a Nemzeti Múzeumnak központi épületéből a helyszűke miatt kiszorult levéltárát, valamint ideiglenesen a Hadtörténeti Levéltárát is befogadtuk az új épületbe.

A Nemzeti Múzeum életében a lefolyt nyolcéves ciklus során az első jelentékeny mozzanat az volt, hogy Fehérpataky László elhalálozása után, már a Gyűjtemény-egyetem Tanácsának kandidálása alapján, Hóman Bálint neveztetett ki főigazgatóvá.

A legégetőbb és a legfenyegetőbb baj a néprajziak tárnak lassú pusztulása volt, aminek megakadályozása céljából 1924-ben az akkor elnéptelenedett tisztviselőtelepi gimnázium épületét átengedtük számára s az ott, ha nem is végleges, de átmenetileg megfelelő elhelyezést nyert. A nagy és fő feladat azonban a Gyűjtemény-egyetemre magában a Nemzeti Múzeum központi épületében hárult, amelynek egy részét vissza kellett adni eredeti rendeltetésének és azonkívül egy emelettel ki kellett azt bővíteni. Abban az időközben, amely az országgyűlésnek Pozsonyból az ország fővárosába való áthelyezésétől egészen az országház felépítéséig tartott, a főrendiházat egyéb méltó helyiség hiányában a Nemzeti Múzeum nagytermében s ahhoz csatlakozó egyéb termeiben helyezték el, a hozzájuthatás biztosítása végett pedig a főlépcsőt is igénybe vették előcsarnokával együtt. A helyzetet még komolyabbá tette, hogy a Pollack által egységesen megtervezett körülfutó folyosórendszert ez a beékelődés épen a közepén megszakította, a tárakhoz való természetes bejáratokat elfalazták úgy, hogy a Nemzeti Múzeum saját forgalma csak gázfénnyel megvilágított hátsólépcsőjén bonyolódhatott le. Ez a sajnálatos helyzet azután a főrendiház kiköltözése

után még több mint két évtizeden át minden ok nélkül fennállt. Megszüntetése végett az előcsarnokot, az ott raktárszerűleg felhalmozott gipszmásolatok eltávolításával, szabaddá tettük, a lépcsőházat, a kupolaacsarnokot, a nagytermet és az oda csatlakozó két oldaltermet restauráltuk, az elfalazott folyosókat pedig megnyitva, az eredeti körforgalmat ismét helyreállítottuk, úgy hogy most a közönség újból az oly hosszú ideig elzárt homlokzati, monumentális, nyitott lépcsőn juthat az egyes táraikhoz. De ez a helyreállító munka a tárakban mutatkozó nagy zsúfoltságot természetesen nem szüntethette meg. E végből első sorban a múzeum történeti levéltárát helyeztük ki, ami azáltal vált lehetővé, hogy az Országos Levéltár új palotája éppen akkor elkészült, de egyébként is a racionális levéltári politika olyan területi elhelyezést követelt, amely a két legnagyobb magyar oklevélgyűjteményt, a kutatók nagyobb kényelmére, közös tető alatt foglalta össze. Tűrhetetlen zsúfoltság mutatkozott továbbá az állattárnál is, amelynek csak a nagyközönséghez forduló állandó kiállítását hagytuk meg egyelőre a központi épületben, a rendszeres gyűjtemények és a laboratóriumok részére azonban Baross-utca 13. szám alatt már eredetileg közintézmény céljaira épült háromemeletes házat vásároltunk. A központi épület földszintjén azelőtt különféle alkalmazottak lakásai voltak, amelyeket fokozatosan felszabadítottunk, úgy hogy a hivatalnokokon kívül a könyvtár személyzete is a földszintre volt átköltöztethető. Mindez azonban korántsem volt elég a mind fenyegetőbbé váló helyszűke megszüntetésére és a bérhelyiségben, házonkívül levő hirlapkönyvtár behozatalára, s így örömmel fogadtuk Lechner Jenő építésznek azt a tervét, amely a múzeum immár műtörténelmivé vált külső képének minden érintése nélkül harmadik emelet beépítését tette lehetővé. Ez a harmadik emelet pár terem kivételével elkészült s ott a praehistorikus, a római és a népvándorláskori anyag, meg az állattár állandó kiállítása nyert elhelyezést, ami a második emeleten a magyar régészeti és történelmi gyűjtemény terjeszkedését tette lehetőségessé, az első emeletet pedig majdnem a maga egészében szabaddá teszi a könyvtár számára.